

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України
29 березня 2012 року № 384

Форма № Н - 3.04

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА

Кафедра археології та спеціальних галузей історичної науки

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан історичного факультету

“ _____ ” _____ 20__ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПП01.04 Історія стародавніх цивілізацій

напрямок підготовки 03 Гуманітарні науки; 01 Освіта

спеціальність 032 Історія та археологія; 014 Середня освіта (історія)
(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація _____
(назва спеціалізації)

факультет Історичний
(назва факультету)

Львів – 2019 рік

Робоча програма ПП01.04 Історія стародавніх цивілізацій для студентів за напрямками підготовки 03 Гуманітарні науки та 01 Освіта, спеціальностями 014 Середня освіта (Історія) та 032 Історія та археологія. Львів, 2019 року – 35 с.

Розробник:

Гуменний Віктор Леонідович, кандидат історичних наук, асистент кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки

Протокол від “ ____ ” _____ 2019 року № ____

Завідувач кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки

“ ____ ” _____ 2019 року _____ (Білас Н. М.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено Вченою радою історичного факультету

Протокол від “ ____ ” _____ 2019 року № ____

“ ____ ” _____ 2019 року Голова _____ (Качараба С. П.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань <u>03 – гуманітарні науки та 01-освіта</u>	Нормативна	
	Напрямок підготовки <u>03 – гуманітарні науки та 01-освіта</u>		
Модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування): <u>032 – Історія та археологія</u> <u>014-Середня освіта</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 4		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: <u>наукове реферування</u>		Семестр	
Загальна кількість годин - 120		1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 3,5	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лекції	
		32 год.	-
		Практичні, семінарські	
		32 год.	-
		Лабораторні	
		0 год.	-
		Самостійна робота	
56 год.	-		
Індивідуальні завдання:		-	
Вид контролю: екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 1,14

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета і завдання:

Розглянути події історії стародавніх цивілізацій класичного Сходу на основі сучасних досягнень сходознавства. Розвинути у студентів розуміння спеціальної термінології, визначень, періодизації, роботи з джерелами та наукової літератури. У результаті засвоєння курсу студент повинен отримати основні *теоретичні знання*, необхідні для практичної роботи з історичними джерелами:

- історія формування науки про історію стародавніх цивілізацій;
- основи історичної періодизації цивілізацій Стародавнього Сходу;
- історична термінологія;
- значення історичних джерел у вивченні історичних процесів.

Знати основні зміни, що відбулися в способі життя й світобаченні населення Сходу, чинники, що зумовили початок формування світової цивілізації, характерні риси східного суспільства, причини та суть найбільш значних міжнародних конфліктів, періоди діяльності головних історичних особистостей епохи.

Зміст понять та категорій: Привласнююче господарство, відтворююче господарство, людська раса, поділ праці, общинний дарообмін, шлюб і сім'я, праобщина, родова община, ініціація, рід, фратрія, плем'я, сусідська община, військова демократія, номовий поділ, династії фараонів, династії царів, фінікійська колонізація, суфети, Рада 30, Рада старійшин, Рада 104, тиранія, хеттський панкус, дуалізм царської влади, карбування монети, "будівельні" написи, класична архітектура, спадковість царської влади, військова організація держави, двірцеві змови та перевороти, золотий дарик, ранньодержавне утворення середньоазійського типу, ведизм, брахманізм, буддизм, джайнізм, індуїзм, староіндійська класика, варни і касты, староіндійські ступи, конфуціанство, легізм, моїзм, імперія, золотий вік держави, "жовті пов'язки", "червоноброві", старояпонські держави, цивілізація.

Історичні явища, суспільні закономірності і процеси: Періодизація, джерела та істріографічний аналіз регіону, етногенез, форми старосхідної деспотії, особливості общинної організації, політичні і релігійні реформи, кодифікація права, вплив військової організації, урбанізаційний процес, релігійні культури та міфологічні уявлення, формування регіональних варіантів культур, поєднання полісної і стародавньосхідної організації суспільства, варново-кастова система, політична децентралізація староіндійського типу, анархія, система соціальних рангів, старокитайська істріографічна традиція.

Вміти орієнтуватися в періодах стародавніх цивілізацій та знайти розташування їхніх вогнищ, характеризувати їх основні етапи. У результаті опанування курсу студент *повинен вміти* застосовувати на практиці набуті теоретичні знання:

а) загальна компетентність:

- класифікувати та аналізувати історичні джерела;
- орієнтуватися в періодизації та в культурно-історичному розвитку давнього населення стародавніх цивілізацій;
- працювати з спеціалізованою науковою літературою;
- узагальнювати отриману в процесі вивчення інформацію при розробці наукової тематики;
- виявляти, систематизувати, аналізувати та узагальнювати історичну інформацію в процесі педагогічної та культурно-освітньої діяльності.

б) компетентність, що відповідає предмету:

- розкривати тенденції в розвитку науки про первісність та історіографії історії кожного регіону, дати характеристику джерельної бази, хронології та існуючих систем періодизації;
- працювати з історичними картами;
- з'ясувати географічні та хронологічні межі тої чи іншої цивілізації Сходу;
- на підставі аналізу джерел глибоко аналізувати кожний період в розвитку давньосхідних цивілізацій;
- виділяти в історії згаданих цивілізацій корінні проблеми: виникнення і особливості формування інституту держави, вплив природних умов на економіку та культуру, періоди розквіту і занепаду, спроби політичних і релігійних реформ, утворення "світових" держав (єгипетської в період Нового царства, асирійської в Новоасирійський період та ін.), розвиток та піднесення культури та мистецтва, процес кодифікації права (на прикладі Староавилонського царства) чи відсутності писемної правової традиції (на прикладі Єгипту);
- інтерпретувати свідчення писемних джерел;
- згідно існуючих в сучасній історіографії методології та дослідницьких технік, інтерпретувати корінні проблеми розвитку стародавніх цивілізацій.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. СТАРОДАВНІЙ ЄГИПЕТ.

Тема 1. Вступ до вивчення історії цивілізацій Сходу.

Предмет і методи курсу, місце стародавніх цивілізацій Сходу у всесвітній історії. Поняття «цивілізації» і цивілізаційного підходу до вивчення давньосхідних суспільств та державних утворень. «Стародавній Схід» як історико-культурне, правове, соціополітичне, цивілізаційне поняття. Ранні міграції. Територіальні і хронологічні рамки. Етнічний і мовний склад населення. Писемність та мистецтво. Держава і право. Громадянство і підданство. Держави «номового типу», міста-держави, общини, царства і імперії. Бюрократія і централізований державний апарат. Кочівники і осіле населення в ранній історії Сходу. Роль культури і релігії у стародавніх цивілізаціях. Сучасні дискусії і підходи до вивчення Стародавнього Сходу. «Класичний Схід». «Доісламський Схід». Становлення сходознавства. Дешифрування давніх систем писемності. Існуючі підходи до дослідження, вивчення та викладання історії та культури цивілізацій Стародавнього Сходу. Типологія давніх цивілізацій. Дихотомія «Схід-Захід»: історіографічний конструкт і зразок «орієнталізму»? Адекватність поняття «Схід» для аналізу ранніх цивілізацій. Сучасний стан орієнталістики. Проблеми джерелознавства. Характеристика основних видів джерел.

Тема 2. Вступ до єгиптології. Єгипет в період Стародавнього та Середнього царства.

Географічне середовище, населення. Джерела й історіографія стародавнього Єгипту. Природні умови, особлива роль Нілу в господарському житті. Населення Єгипту, проблема етногенезу. Періодизація історії Стародавнього Єгипту. Становлення єгиптології. Сучасний стан розвитку єгиптології у світі і в Україні. Утворення найдавнішої єгипетської держави. Освоєння долини Нілу, землеробські неолітичні культури у Верхньому і Нижньому Єгипті. Об'єднання країни в період Раннього царства. Епоха Стародавнього царства. Утворення централізованої держави в III тис. до н.е. Правління III – IV династій. Будівництво пірамід. Організація державного управління. Ослаблення Єгипту у часи правління V – VI династій. Посилення політичної роздробленості, розпад Єгипту на номі. Єгипет в епоху Середнього царства. Перший перехідний період. Боротьба Гераклеополя з Фівами. Нове об'єднання єгипетських земель. Правління XI – XII династій. Військова політика і завоювання. Загострення соціальних протиріч в часи XIII династії. Єгипет під владою гіксосів. Господарство та суспільство Єгипту.

Тема 3. Єгипетська держава Нового царства.

Єгипет наприкінці II – у I тис. до н.е.

Єгипетська держава в період Нового царства. Боротьба з гіксосами і вигнання їх із країни. Правління XVIII династії та завойовницька політика. Зміни в соціальній структурі. Організація державного управління. Релігійно-політична реформа Аменхотепа IV. Єгипет в роки правління XIX династії. Рамсес II та

боротьба з хеттами. Правління Рамесидів. Фараони Таніса. Посилення фіванського жрецтва. Занепад Єгипту. III Перехідний період. Влада лівійців у Єгипті. Заснування XXII династії. Завоювання Єгипту ефіопами й асирійцями. Особливості економічного, соціального, політичного і культурного розвитку Єгипту в VII – VI ст. до н. е. Єгипет у складі Перської держави. Доба еллінізму. Птолемеївське царство. Римський Єгипет.

Тема 4. Культура та релігія Стародавнього Єгипту.

Культура стародавнього Єгипту. Релігія єгиптян та її характерні риси. Найважливіші релігійні культи. Храми і жрецтво. Міфологія. Архітектура. Панування релігійного канону в мистецтві. Амарнський період. Розвиток наукових знань. Досягнення єгиптян у галузі писемності, математики, астрономії, хімії, біології, медицини. Місце і значення давньоєгипетської культури в світовій культурній спадщині. Стародавній Єгипет в сучасній масовій культурі XIX-XXI століть.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. ЦИВІЛІЗАЦІЇ БЛИЗЬКОГО СХОДУ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ

Тема 5. Вступ до вивчення ранніх цивілізацій Месопотамії. Стародавня Месопотамія в IV-II тис. до н.е. Стародавній Шумер.

Географічне середовище, стародавнє населення, мови Стародавньої Месопотамії. Походження назви, територіальні межі, клімат, флора і фауна, природні ресурси. Верхня і нижня Месопотамія. Процес заселення та освоєння Двортччя в давнину. Хасунська, халафська та інші археологічні культури Месопотамії. Проблема походження шумерів. Стародавнє населення (аккадці, амореї, арамеї, халдеї, шумери та ін.). Періодизація давньої історії Межиріччя. Хронологічні системи. Принципи реконструкції археологічних пам'яток, проблема хронології. Історіографія. Дешифрування клинопису. Сучасна асиріологія. Месопотамія в III тис. до н. е. Формування в Двортччі стратифікованого суспільства, виникнення державності. Розвиток зрошувального землеробства, еволюція общин. Шумер як центр у розвитку економічного, політичного і культурного життя Двортччя в першій половині III тис. до н.е. Храміві господарства. Ранньодинастична епоха. Гегемонія Кіша, Урука, Ура, Лагаша. Реформи Урунімгіни. Об'єднання Шумеру у часи Лугальзагесі. Месопотамія під владою Аккаду. Внутрішня і зовнішня політика Саргона Давнього. Навала кутіїв. Вигнання кутійських завойовників. Утворення Шумеро-Аккадського царства. III династія Ура. Амореїське вторгнення.

Тема 6. Вавилонія та її сусіди у II тис. до н.е.

Месопотамія у II тис. до н. е. Період політичної роздробленості. Утворення Старовавилонського царства. Хаммурапі і його правління. Закони Хаммурапі. Господарство, соціальна структура. Сім'я, становище жінки. Сучасні дискусії щодо характеру законів Хаммурапі. Державний лад Вавилону. Ослаблення Старовавилонського царства. Прихід каситів. Каситський Вавилон, його зовнішня

та внутрішня політика, взаємини з Середньоассирійською державою. Держава Марі. Мітанні, історія хурритського населення Месопотамії.

Тема 7. Месопотамські імперії першої половини I тис. до н.е.

Історія Ассирії. Нововавилонське царство.

Ассирія. Періодизація історії Ассирії. Суспільство і держава в першій половині II тис. до н. е. Політичний лад і соціально-економічні відносини в державі за середньоассирійськими законами. Завоювання арамеїв. Передумови утворення держав імперського типу. Виникнення та розвиток Великої Ассирійської та Нововавилонської держав у Дворіччі. Міжнародні відносини на Близькому Сході у I тис. до н. е. Протиборство Ассирії та Вавилонії. Реформи Тіглатпаласара III. Ассирійська армія, організація управління, відношення до підкорених народів. Військові походи. Розквіт військової ассирійської держави. Завойовницькі війни Ассирії. Масові депортації. Політика щодо завойованих територій. Антиассирійські коаліції. Вавилонія наприкінці II – поч. I тис. до н. е. Відносини з Ассирією. Халдейські династії. Вавилоно-мідійський військовий союз. Розгром Ассирії. Створення Нововавилонського царства і його розквіт у часи Навуходоносора II. Правління Набоніда. Перське завоювання.

Тема 8. Культура та релігія цивілізацій Месопотамії.

Культурна спадщина народів Месопотамії. Роль релігії в ідеологічному житті народів Межиріччя. Теологія і космогонія шумерів. Астральні культури. Вавилонська версія міфу про створення світу і людей, суспільне звеличення Мардука. Найважливіші цикли міфології. Храми і жрецтво. Створення писемності. Системи клинопису. Архіви і бібліотеки, школи давньої Месопотамії. Етапи розвитку літератури, її основні жанри. «Енума Еліш». «Епос про Гільгамеша». Стародавні історичні клинописні тексти, рельєфні зображення. Зародження в Дворіччі науково-практичного пізнання світу. Успіхи у галузі астрономії, математики, медицини, біології, хімії, природничих наук, права. Архітектура. Храми і зіккурати, палацове, житлове та фортифікаційне будівництво. Містобудування. Розвиток скульптури, живопис і прикладне мистецтво. Сучасні проблеми збереження історико-культурної спадщини цивілізацій Близького Сходу.

Тема 9. Цивілізації Малої Азії. Хеттська держава та її історія. Стародавні Фрігія та Лідія.

Географічне положення і природні багатства. Населення Малої Азії в стародавні часи. Історія вивчення. Клинописні й ієрогліфічні тексти. Біблійні відомості, античні автори та інші джерела про давніх народів Анатолії. Дешифрування писемності, внесок Б.Грозного. Формування диференційованого суспільства на території Малої Азії в II тис. до н. е. Міста-держави. Ассирійсько-аморейські колонії. Хетти. Періодизація хеттської історії. Утворення Давньохеттського царства. Внутрішня і зовнішня політика. Династична боротьба. Господарство, соціальна структура. Організація влади. Роль жінки у хеттському державному управлінні і суспільстві. Правління Суппілуліума. Війни з Єгиптом. Царські і храмові господарства. Правові стосунки. Судебник. Хеттська культура. Релігійні культури. Міфологія і література. Монументальна архітектура, скульптура і рельєф. Новохеттські державні утворення у I тис. до н.е. Стародавня Фрігія.

Проблема етнічного походження фрігійців. Система письма, стан джерельної бази. Взаємовідносини з Ассирією і державними утвореннями у I тис. до н.е. Фрігійська культура та релігія. Стародавня Лідія. Організація влади. Взаємовідносини з еллінами. Боротьба з Мідією та Перською державою Ахемендів. Культура та релігія Лідії.

Тема 10. Держави Кавказького регіону. Урарту. Давня Вірменія. Іраномовні кочівники і цивілізації Передньої Азії у I тис. до н.е.

Природні умови і населення Кавказького регіону. Ванське царство (Урарту). Основні історичні джерела. Виникнення держави Урарту. Централізація влади в часи правління Сардурі I. Ванське царство в першій половині VIII ст. до н. е. Адміністративна система і військова організація. Боротьба з Ассирією. Військові походи Саргона II. Загибель Урарту. Культура і релігія Урарту. Населення Кавказького регіону та Закавказзя і державні утворення середини I тис. до н.е. Стародавня Вірменія під владою Ахменідів та у елліністичний період. Вірменське царство в епоху Арташесидів. Тігран II Великий і Велика Вірменія. Вірменія і Рим. Кавказькі Іберія та Албанія. Державні утворення Кавказького регіону та римо-парфянське протистояння. Християнізація Вірменії. Пізньоантична Вірменія між Східною Римською імперією та Іраном. Іраномовні кочівники і Близький Схід у I тис. до н.е. Вторгнення кіммерійців і скіфів. Скіфська цивілізація, її розвиток та занепад. Скіфське мистецтво. Сармати. Політична і суспільна організація кочових суспільств.

Тема 11. Цивілізації Східного Середземномор'я III-II тис. до н.е. Східне Середземномор'я у I тис. до н.е. Стародавня Аравія.

Географічне положення Східного Середземномор'я. Природні умови, клімат, флора і фауна, господарсько-виробничі заняття населення. Хлібороби і скотарі VIII – IV тис. до н. е. Культура Єрихона. Вплив найдавніших цивілізацій на розвиток Східного Середземномор'я. Виникнення міст. Торгівля та її розвиток. Соціальна диференціація. Ранні державні утворення III – II тис. до н. е. (Бібл, Алалах, Ебла і ін.) Держава Ямхад і гіксоське об'єднання. “Народи моря” і їхня роль в історії народів Близького Сходу. Фінікія і Дамаське царство. Торгівля і колонізація. Фінікійська колонізація. Карфаген. Тіро-Сідонське царство. Боротьба Дамаського царства із сусідніми державами й Ассирією. Завоювання Палестини союзом давньоєврейських племен. Утворення Ізраїльсько-Юдейського царства. Діяльність Давида і Соломона. Розпад давньої єврейської держави. Ізраїль та Юдея. Рух пророків. Завоювання Ассирією давнього Ізраїля та Юдеї. Масові депортації населення. Зміна етнічної та мовної картини. Арамейське населення і стародавнє Східне Середземномор'я. Палестина під владою Селевкідів. Держава Хасмонейв. Ірод Великий та його політична діяльність. Юдея і Рим. Антиримські повстання: Юдейська війна, повстання Бар-Кохби. Єврейська діаспора. Євреї у Парфії та у Римській імперії. Євреї Вавилонії. Єврейська община Александрії Єгипетської. Релігія і міфологія народів Східного Середземномор'я. Виникнення монотеїзму в давніх євреїв. Культурні досягнення давніх фінікійців. Літературна традиція євреїв і юдаїзму. Біблія. Література доби II Храму. Пізньоантичне інтелектуальне середовище: Єрусалимський та Вавилонський Талмуд. Мішна. Мідраші. Стародавня Аравія в доісламську епоху та арабське населення

Близького Сходу. Набатейське царство. Пальміра та Хатра. Сабейське царство. Хадрамаут і Хім'яр в давнину. Кінд і Лахміди.

Тема 12. Стародавній Іран та цивілізації Центральної Азії.

Природа, населення, джерела й історіографія давнього Ірану і Середньої Азії. Географічне розташування. Природно-кліматичні умови. Населення і мова. Елам і Мідія. Утворення Еламської держави. Взаємини Еламу з давніми країнами Дворіччя в III – II тис. до н. е. Суспільна структура. Державна організація. Елам під владою Ассирії, Нововавилонського царства, Мідії і Персії. Культура Еламу. Утворення Мідійського союзу іраномовних племен. Відносини Мідії з Ассирією. Боротьба зі скіфами. Реформи Кіаксара. Централізація держави. Союз з Вавилоном. Розгром Ассирії. Розквіт Мідійської держави. Включення Мідії до складу Персії. Мідійське суспільство та його культурна спадщина. Перська держава в VI – IV ст. до н. е. Виникнення Перського царства. Кір Великий. Перські завоювання. Перська імперія Ахеменідів. Політична криза. Реформи Дарія I. Греко-перські війни. Східний похід Александра. Загибель Персії. Пост-Ахеменідські державні утворення. Релігія і культура Персії. Писемність. Перський клинопис і «імперський» діалект арамейсько мови. Виникнення зороастризму, його основний зміст та положення. Пам'ятки архітектури і мистецтва. Середня Азія в складі держави Ахеменідів. Греко-Бактрійське царство. Боротьба народів Середньої Азії з греко-македонською навалою. Середня Азія в складі держави Селевкідів. Утворення Греко-Бактрійського царства. Кушанська держава. Взаємини кушанського населення з Індією, Парфією, Китаєм. Економіка, суспільство, державний устрій. Загибель Кушанської держави. Культура кушан. Давня Гандхара. Парфянське царство Аршакідів. Соціально-економічний і політичний лад. Боротьба Парфії з Римом. Культура парфян. Індо-парфянське царство. Індо-скіфське царство. Індо-грецьке царство.

Модуль 2.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3. ПІВДЕННА АЗІЯ В ДАВНИНУ

Тема 13. Цивілізації Південної Азії. Стародавня Індія.

Територія, природа, населення Південної Азії в давнину. Джерела та історіографія. Географічне положення, природа і клімат, основні територіальні зони Індостану. Народи і мови давньої Індії. Становлення та розвиток індології. Індська цивілізація. Освоєння давніми землеробами долини Інду. Мохенджо-Даро, Чанхо-Даро, Лотхалі, Хараппа, Калібанган та ін. Сільське господарство, ремесла і торгівля. Культура і релігійні уявлення. Хараппська цивілізація. Писемність та культурна спадщина Хараппи. Зв'язки Індської цивілізації з іншими культурами. Причини занепаду та історичне значення Індської цивілізації. “Ведійський період” в історії Індії. Веди як історичне джерело. Арійська проблема. Розселення індоаріїв і їхні взаємини з місцевим населенням. Економіка і соціальні відносини. Поширення заліза. Виникнення держав. Кастова система. Брахманізм. Роль жерців.

Тема 14. Індія в другій половині I тис. до н.е. – першій половині I тис. н.е. Культура Стародавньої Індії.

Держави Нандів та Маур'їв. Економіка, соціальні відносини, політичний лад, культура народів Північної Індії. Завоювання Ахеменідів. Держави долини Гангу: Магадха, Кошала й ін. Боротьба між державами Індостану за політичну зверхність. Греко-македонське вторгнення в Індію. Падіння династії Нандів. Чандрагупта. Імперія Маур'їв. Зовнішня і внутрішня релігійна політика Ашоки. Релігійна реформа. Поширення буддизму. Династична боротьба в державі Маур'їв. Боротьба з Греко-Бактрійським царством. Прихід до влади династії Шунгів. Економічне життя і соціальна структура. Сільське господарство і форми землеволодіння. Міста. Ремесла і торгівля. Варни, касты, джати. Общинна організація. Рабство. Суспільна структура. Соціальні відносини. Індії. Греко-бактрійці і саки в Північній Індії. Влада кушанських правителів. Міжнародні зв'язки, культурні взаємовпливи, поширення буддизму у часи правління Канішки. Політична роздробленість Індії. Гегемонія Магадхи. Правління династії Гуптів. Навала гуннів-ефталітів і розпад країни. Південно-індійські держави: Калінга, Чера, Чола, Пандья, Андхра. Індуїзм. Роль брахманів у житті індоаріїв. Буддизм. "Три цінності" буддизму. Місце буддизму в суспільній духовній традиції. Еволюція буддизму. Хінаяна і Махаяна. Дидактична література і політичні трактати. Література Індії. Найдавніший епос. "Рамаяна" та "Махабхарата". Буддійська література. Індійська драматургія і театр. Творчість Калідаси. Архітектура й образотворче мистецтво. Палаці та релігійні храми. Скульптурні школи, живопис Аджанти, рельєфні творіння. Досягнення у математиці, астрономії, медицині, біології. Розвиток філософії.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ДАЛЕКИЙ СХІД ТА ПІВДЕННО-СХІДНА АЗІЯ В ДАВНИНУ

Тема 15. Давньокитайська цивілізація.

Природні умови, клімат, ландшафт, давнє населення Східної Азії. Хронологія і періодизація. Джерела й історіографія. Неолітичні археологічні культури Яншао і Луньшань. Антропогенез давнього населення Китаю. Джерела, їх типи і види. Археологічні дослідження та відкриття. Епіграфіка. Літописи та історичні твори. Виникнення державності в Китаї. Міфи та легенди про давню китайську державність. Переказ про п'ять міфічних імператорів. Правління династії Ся. Шан-Інь і Чжоу. Економіка, суспільство і держава в епоху Інь. Правління У Діна. Ослаблення Шан-Інь наприкінці II тис. до н. е. Племена чжоу та їх державність. Правління Вень-вана та У-вана. Утворення Західного Чжоу. Реформи Чжоу-гуна. Система влади. Рангова структура суспільства. Занепад влади ванів. Давній Китай у період Східного Чжоу. Структура давньокитайського суспільства. Боротьба чжухоу за гегемонію. Період Чуньцю-Чжанього. Звеличення царства Ці. Перевага царства Цзінь і суперництво з царством Чу. Політична роздробленість Китаю. Залізородна справа, прогрес ремесел, іригація та меліорація. Зміни в поземельних відносинах, процес приватизації, розвиток рабовласництва у Китаї. Реформи Шан Яна. Ідеологічна та суспільно-політична боротьба в Китаї в VI-III ст. до н. е. Виникнення філософських знань і шкіл. Конфуціанство, легізм і даосизм. Імперія Цінь. Передумови об'єднання

давньокитайських царств. Розвиток економіки, товарно-грошових відносин. Процеси етнічної консолідації. Створення вертикальної і горизонтальної коаліцій царств. Проголошення першої імперії в Китаї. Цінь Ші хуан ді і його реформи. Імперія Хань. Боротьба Лю Бана з чуським ваном Сян Юєм. Виникнення імперії Хань. Перший період Ханьської епохи. Правління Західної (або Старшої) Хань. Внутрішня політика. Спроби стабілізації і централізації держави. Формування основ конфуціанської імперії. Правління У-ді і його реформи. Зовнішня політика правителів імперії Хань в II-I ст. до н. е. Соціально-політична криза імперії. Реформи Ван Мана і народні повстання в I ст. н.е. Боротьба з племенами сюнну, сяньбі, цянь. Військово-адміністративна діяльність Бань Чао. Культура давнього Китаю. Міфологія і релігія. Філософські і релігійні системи. Трансформація конфуціанства і даосизму. Проникнення буддизму в Китай. Давня китайська писемність і література. Наукові знання і технічні досягнення. Архітектура, скульптура, живопис.

Тема 16. Стародавня Японія та Корея. Цивілізації Південно-Східної Азії у давнину.

Природа, клімат, господарство давнього населення. Культура дзьомон. Найдавніше населення та його заняття. Виникнення державного утворення Ямато. Боротьба за владу та створення соціально-структурованого суспільства. Законодавча діяльність правителя Умаядо. Імператор Тендзі. Збірка законів „Тайхо ріцурьо”. Кінець першого періоду державного розвитку і вступ Японії в добу роздробленості. Культурна спадщина народів стародавньої Японії. Синтоїзм. Буддизм. Архітектура та скульптура. Література. Живопис. Найданіші державні утворення на території Кореї. Когуре, Пекче та Сілла. Держава Чосон. Південно-Східна Азія. Ванланг і Аулак. Бапном.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1.												
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. СТАРОДАВНІЙ ЄГИПЕТ.												
Тема 1. Вступ до вивчення історії цивілізацій Сходу.	6	2	2			2						
Тема 2. Вступ до єгиптології. Єгипет в період Стародавнього та	10	2	6			2						

Азії. Хеттська держава та її історія. Стародавні Фрігія та Лідія.												
Тема 10. Держави Кавказького регіону. Урарту. Давня Вірменія. Іраномовні кочівники і цивілізації Передньої Азії у I тис. до н.е.	2	2										
Тема 11. Цивілізації Східного Середземномор'я III-II тис. до н.е. Східне Середземномор'я у I тис. до н.е. Стародавня Аравія.	4	2				2						
Тема 12. Стародавній Іран та цивілізації Центральної Азії.	12	2	2			8						
Разом за змістовим модулем 2	50	16	12			20						
Модуль 2												
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3. ПІВДЕННА АЗІЯ В ДАВНИНУ												
Тема 13. Цивілізації Південної Азії. Стародавня Індія.	8	2	2			4						

Тема 14. Індія в другій половині I тис. до н.е. – першій половині I тис. н.е. Культура Стародавньої Індії.	12	2	2			8							
Разом за змістовим модулем 3	20	4	4			12							
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ДАЛЕКИЙ СХІД ТА ПІВДЕННО-СХІДНА АЗІЯ В ДАВНИНУ													
Тема 15. Давньокитайська цивілізація.	8	4	2			2							
Тема 16. Стародавня Японія та Корея. Цивілізації Південно-Східної Азії у давнину.	6					6							
Разом за змістовим модулем 4	14	4	2			8							
Усього годин	120	32	32			56							
Разом	120	32	32			56							

5. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Вступ до вивчення цивілізацій Стародавнього Сходу в давнину.	2
2.	Виникнення єгипетської державності. Єгипет в період Раннього, Стародавнього та Середнього царства.	2
3.	Єгипетська держава Нового Царства.	2
4.	Релігія та культура Стародавнього Єгипту.	2
5.	Вступ до історії Месопотамії. Стародавній Шумер та шумери. Шумеро-Аккадське царство та правління III династії Ура.	2
6.	Вавилонія у II тис. до н.е. Старовавилонська держава Хаммурапі. Середньовавилонський період в історії Месопотамії.	2

7.	Ассирійська імперія. Нововавилонська держава.	2
8.	Культура та релігія Месопотамії.	2
9.	Мала Азія у давнину. Хеттська держава. Фрігія та Лідія.	2
10.	Стародавнє Урарту та держави Кавказького регіону.	2
11.	Східне Середземномор'я у давнину. Фінікія. Стародавній Ізраїль.	2
12.	Стародавній Іран та Центральна Азія.	2
13.	Індія у II-першій половині I тис. до н.е.	2
14.	Індія у другій половині I тис. до н.е. – першій половині I тис. н.е. Культура та релігія Індії.	2
15.	Стародавній Китай. Ранні держави і їх релігія та культура.	4
Усього годин		32

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Методика підготовки до занять та робота з історичними джерелами та літературою	2
2.	Історичні джерела до вивчення історії Єгипту.	2
3.	Єгипетське суспільство та держава Давнього та Середнього Царства	4
4.	Єгипет доби Нового Царствата III Перехідного періоду	2
5.	Єгипетська релігія	2
6.	Вавилонське суспільство за "Законами Хаммурапі"	4
7.	Стародавня Ассирія	2
8.	Релігія та культура Месопотамії	4
9.	Хеттська держава	2
10.	Держава Ахеменідів	2
11.	Стародавня Індія	4
12.	Стародавній Китай	2
Усього годин		32

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Методика роботи з джерелами до вивчення Стародавнього Сходу.	2
2.	Історія археологічних розкопок в Єгипті. Ніл та його	2

	природа у стародавніх джерелах. Єгипетські піраміди.	
3.	Побут стародавніх єгиптян. Єгипетська сім'я. Жінка в Стародавньому Єгипті.	4
4.	Боги та міфи стародавніх єгиптян. Мистецтво доби Нового царства.	4
5.	Характеристика історичних джерел до вивчення історичного минулого стародавньої Месопотамії.	4
6.	Побут жителів Вавилонії. Археологічне дослідження Вавилону.	2
7.	Побут та сім'я вавилонян за законами Хаммурапі.	2
8.	Ассирійські завоювання.	2
9.	Боги Месопотамії. Міф про потоп та його історія.	2
10.	Стародавній Ізраїль та Юдея.	4
11.	Імперія Ахеменідів у IV ст. до н.е.	2
12.	Центральна Азія у давнину. Кушанське та Парфянське царства.	6
13.	Головні досягнення найдавніших цивілізацій Індії	4
14.	Закони Ману як історичне джерело.	4
15.	Буддизм та історія його виникнення.	4
16.	Цінь Ши Хуан ді та його політична діяльність	2
17.	Японія, Корея та Південно-Східна Азія в давнину	6
Всього годин		56

8. Питання, які виносяться на екзамен та вимоги до реферування наукової публікації.

Перелік описових питань на екзамен:

1. Природа та населення стародавнього Єгипту. Періодизація давньоєгипетської історії.
2. Виникнення давньоєгипетської державності. Історія Єгипту у період Раннього та Стародавнього царства.
3. Єгипет доби Середнього царства.
4. II Перехідний період. Гіксоси та боротьба з ними.
5. Єгипетська держава Нового царства.
6. Господарське і суспільне життя Єгипту в добу Нового царства.
7. Завойовницькі походи фараонів XVIII-XIX династії. Єгипет у боротьбі з Мітанні та Хеттською державою.
8. Історія Єгипту наприкінці II – у I тис. до н.е. (до македонського завоювання).
9. Релігійна реформа Аменхотепа IV (Ехнатона).
10. Культура Стародавнього Єгипту.
11. Давньоєгипетська релігія та міфологія.
12. Природа та населення Стародавньої Месопотамії. Етнічна та лінгвістична характеристика.

13. Стародавній Шумер та шумери у III тис. до н.е.
14. Шумеро-Аккадське царство у добу Саргона Давнього та його наступників. Правління III династії Ура.
15. Утворення та розвиток Старовавилонської держави. Хаммурапі та суспільство Вавилонії за його законами.
16. Вавилонія під владою касситів.
17. Хуррити та їхня роль в історії Близького Сходу. Історія Мітанні.
18. Історія Ассирії у II тис. до н.е. Середньоассирійська держава та суспільство.
19. Утворення та розпад Ассирійської імперії у I тис. до н.е.
20. Історія Нововавилонської держави.
21. Культура Стародавньої Месопотамії. Месопотамська література.
22. Релігія та міфологія народів Месопотамії.
23. Виникнення Хеттської держави.
24. Соціально-економічний розвиток та політичні інституції Хеттського царства.
25. Новохеттське царство. Зовнішня політика Хеттського царства.
26. Хеттська міфологія та релігія.
27. Стародавня Фрігія та Лідія.
28. Історія Урарту.
29. Держави Кавказького регіону у др. пол. I тис. до н.е.
30. Давньосхідні цивілізації і степові кочівники у I тис. до н.е.: кіммерійці та скіфи. Особливості розвитку скіфської цивілізації.
31. Держави Східного Середземномор'я у III-II тис. до н.е.
32. Стародавня Фінікія.
33. Стародавній Угарит.
34. Фінікійська колонізація. Карфаген.
35. Релігія та міфологія Фінікії.
36. Фінікійська писемність та її культурний вплив. Література Фінікії та Угариту.
37. Утворення Ізраїльсько-Юдейської держави.
38. Ізраїльське та Юдейське царство у першій половині I тис. до н.е. Культура та релігія давнього Ізраїлю.
39. Дамаське царство (Арам) у I тис. до н.е.
40. Цивілізації та ранні державні утворення на території стародавньої Аравії.
41. Стародавній Елам.
42. Історія Мідії.
43. Виникнення та рання історія держави Ахеменідів.
44. Дарій I: прихід до влади та реформи у Перській державі.
45. Імперія Ахеменідів у VI-V ст. до н.е.
46. Імперія Ахеменідів у IV ст. до н.е.
47. Культура та релігія Стародавнього Ірану. Зороастризм.
48. Ранні цивілізації Центральної Азії. Греко-Бактрійське і Кушанське царства.
49. Царство Аршакідів: виникнення, територіальна експансія та взаємини з греко-римським світом.
50. Природа та населення стародавньої Південної Азії. Індська цивілізація.

51. Виникнення і історія загальноіндійської держави (друга пол. I тис. до н.е.). Імперія Маур'їв.
52. Індія у першій половині I тис. н.е. Імперія Гуптів.
53. Культура стародавньої Індії.
54. Релігії Стародавньої Індії. Буддизм.
55. Природні умови ареалу давньокитайської цивілізації. Виникнення державності та рання історія Китаю.
56. Китай в періоди Чуньцю та Чжаньго.
57. Реформи Шан Яна.
58. Історія імперії Цинь.
59. Імперія Хань. Реформи Ван Мана.
60. Культура стародавнього Китаю. Виникнення філософських шкіл. Конфуціанство та традиція легізму.
61. Перші державні утворення Південно-Східної Азії та Далекого Сходу.
62. Природні умови регіонів Стародавнього Сходу, їх порівняльна характеристика та вплив на політичний і господарський розвиток ранніх цивілізацій.
63. Поняття "Стародавнього Сходу": його територіальні і хронологічні межі та сучасні дискусії щодо використання.
64. Поняття цивілізації. Основні підходи до вивчення давніх цивілізацій та їх типологія.
65. Класифікація та територіальне розміщення мов і народів Сходу. Проблеми етнічної історії Стародавнього Сходу.
66. Право у історії стародавніх цивілізацій. Кодифікація права.
67. Основні форми державного устрою давньосхідних цивілізацій. Типологія, функції та трансформація ранньої держави. Поява імперій на Сході.
68. Виникнення, особливості та основні форми й етапи розвитку писемності.
69. Свобода і рабство: основні типологічні риси та підходи до вивчення соціальної історії стародавніх цивілізацій Сходу.
70. Релігія та міфологія Стародавнього Сходу. Культ, ритуал і роль релігії в політичному та суспільному житті.
71. Господарство та економічні структури стародавніх цивілізацій: сучасні підходи до вивчення.
72. Війна, військова справа і армія, та їхня роль у розвитку стародавніх цивілізацій.

Вимоги до реферування наукової публікації:

Для написання реферування студенту необхідно самостійно вибрати та узгодити з викладачем одну з проблемних наукових праць (статтю/розділ монографії) за тематикою курсу. Ця праця повинна бути покладена в основу реферування. Окрім того, виконання реферування вимагає додаткового ознайомлення з іншими публікаціями, для того щоб зрозуміти контекст формування наукових поглядів автора, сучасний стан розробки проблеми, яку він розглядає.

Обсяг реферування – до 10 сторінок тексту А4 (у будь-якій зручній для студента формі). Вимоги до написання реферату відображені у його структурі:

1. Коротка загальна характеристика публікації обраної для реферування, її актуальності.
2. Характеристика автора чи авторів реферованої публікації (час діяльності, наукове середовище, головні напрямки наукових зацікавлень, місце конкретного реферованого дослідження у науковому доробку автора і т. п.)
3. Аналіз структури реферованої праці (викладений власною мовою).
4. Виклад основного змісту реферованої публікації
5. Висновки (доробок автора; висловлення власної думки стосовно висновків чи методів дослідження; формулювання дискусійних тез; наскільки науковий доробок автора є актуальним; чи відбувалася наукова дискусія стосовно висновків автора; яким є загальний внесок автора у дослідження певної проблеми і т. п.).

У випадку виявлення плагіату або інших форм академічної недобросовісності, робота оцінюється в 0 балів.

9. Методи навчання

У викладанні навчальної дисципліни використовуються інтерактивні лекції-презентації з демонструванням слайдів, бесіди з елементами формування проблемних завдань. На семінарських заняттях застосовується метод презентації питань теми винесених на обговорення. Окрім того, під час самостійної роботи та під час реферування наукових публікацій використовуються проблемно-пошукові методи, спрямованих на активізацію отриманих знань під час аудиторних занять та виробленню навичок самостійної пізнавальної діяльності студентів.

Пояснення. Це словесне тлумачення понять, явищ, принципів дії приладів, слів, термінів тощо. Використовують переважно під час лекцій.

Інструктаж. Як метод навчання він має інформативний локальний характер, близький до розпорядження алгоритмічного типу. Його застосовують на практичних заняттях, а також під час підготовки до самостійної роботи. За змістом розрізняють вступний, поточний і підсумковий інструктажі. Під час вступного інструктажу ознайомлюють студентів із змістом майбутньої роботи і засобами її виконання, пояснюють правила і послідовність виконання роботи загалом і окремих її частин, прийоми виконання роботи, вказують на можливі помилки; ознайомлюють з правилами техніки безпеки, організацією робочого місця тощо. Поточний інструктаж здійснюють переважно індивідуально у процесі виконання студентами роботи. Зміст його залежить від швидкості виконання студентами завдань, допущених помилок. Підсумковий інструктаж проводиться у формі бесіди за результатами виконаної студентами роботи і передбачає аналіз цих результатів та їх оцінювання під час виступів на практичних заняттях.

Розповідь. Це монологічна форма викладання. Застосовують її за необхідності викласти навчальний матеріал системно, послідовно. Елементами розповіді є точний опис, оповідь, логічне обґрунтування фактів. Розповіді поділяють на художні, науково-популярні, описові. Художня розповідь – це

образний переказ фактів, вчинків дійових осіб (наприклад, розповіді про географічні відкриття, створення мистецьких шедеврів тощо). Науково-популярна розповідь передбачає теоретичний аналіз певних явищ.

Кожен тип розповіді має забезпечувати виховний ефект навчання, ґрунтуватися на достовірних наукових фактах, акцентувати на основній думці, бути доступним і емоційним, містити висновки і зауваження.

Бесіда. Це метод навчання, за якого викладач за допомогою запитань спонукає студентів до відтворення набутих знань, формування самостійних висновків і узагальнень на основі засвоєного матеріалу.

За характером діяльності студентів виокремлюють: репродуктивну бесіду (спрямована на відтворення засвоєного матеріалу); евристичну, або сократівську (викладач запитаннями спонукає студентів до формулювання нових понять, висновків, правил, використовуючи набуті ними знання, спостереження); катехізисну (спрямована на відтворення тверджень, що потребують дослівного запам'ятовування).

Навчальна дискусія. Дискусія є публічним обговоренням важливого питання і передбачає обмін думками між студентами або викладачами і студентами. Вона розвиває самостійне мислення, вміння обстоювати власні погляди, аналізувати й аргументувати твердження, критично оцінювати чужі і власні судження. Під час навчальної дискусії обговорюють наукові висновки, дані, що потребують підготовки за джерелами, які містять ширшу інформацію, ніж підручник. Дискусія спрямована не лише на засвоєння нових знань, а й на створення емоційно насиченої атмосфери, яка б сприяла глибокому проникненню в істину.

10. Методи контролю

У процесі вивчення дисципліни використовуються методи поточного, проміжного та підсумкового контролю.

Поточний контроль рівня знань студентів передбачає перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Поточний контроль здійснюється за напрямками:

- ✓ контроль за систематичністю й активністю роботи на семінарських заняттях;
- ✓ контроль за виконанням завдань для самостійного опрацювання поза межами аудиторних занять;
- ✓ контроль за рівнем засвоєння та творчого опрацювання у вигляді індивідуальних завдань.

Проміжний контроль рівня знань студентів здійснюється за результатами підсумкової контрольної роботи зі змістових модулів 1-2.

Підсумковий контроль знань студентів здійснюється в кінці семестру у формі письмового іспиту.

При виведенні загальної оцінки студента береться до уваги результати поточного, проміжного та підсумкового контролю.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Підсумковий контроль проходить у формі письмового екзамену.

Таким чином підсумкова (семестрова) оцінка визначається за результатами кількох перевірок знань і вмінь, а саме:

- Результатів роботи під час семінарських занять; передбачається, що студент протягом семестру виступить з основним повідомленням по одному з питань семінару, а також регулярно доповнюватиме і рецензуватиме відповіді колег, братиме участь у дискусіях (35 балів).
- Написання проміжної контрольної роботи (5 балів).
- Написання наукового реферування (10 балів).
- Підсумкового контролю (письмовий екзамен).

Поточне тестування та самостійна робота													Підсумковий тест (екзамен)	Сума		
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2						Змістовий модуль 3			Змістовий модуль 4		Реферат (ІНДЗ)	50	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13		100		
3	3	3	3	3	3	3	3	3+	2	2	2	2	8+10	35+15		

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка ECTS	Визначення	За національною шкалою	
			Екзаменаційна оцінка, оцінка з диференційованого заліку	Залік
90 – 100	A	Відмінно	Відмінно	
81-89	B	Дуже добре	Добре	

71-80	C	<i>Добре</i>	<i>Задовільно</i>	<i>Зараховано</i>
61-70	D	<i>Задовільно</i>		
51-60	E	<i>Достатньо</i>		

12. Методичне забезпечення

1. Методичні рекомендації до семінарських занять та рекомендації для підготовки реферування і самостійної роботи з курсу (електронний варіант).
2. Рідери з тем, що розглядаються на курсі (електронний варіант).

13. Рекомендована література

Базова:

1. Авдиев В.И. История Древнего Востока. – М., 1970.
2. Археология зарубежной Азии. – М.: Наука, 1986.
3. Вигасин А.А. История Древнего Востока. - М.: Дрофа, 2006.
4. Государство на Древнем Востоке / Грантовский Э.А. (отв. ред.). М.: Восточная литература, 2004.
5. Гроссман Ю.М., Лісовий І. А. Історія стародавнього світу: практикум. – Львів, 1985.
6. Историография истории Древнего Востока: В 2 т. - М.: Высшая школа, 2008.
7. История Востока. В 6 т. Т. 1. Восток в древности / Ответственный редактор В.А. Яковсон. М.: «Восточная литература» РАН, 1997.
8. История Древнего Востока / Ладынин И.А. и др. - М.: Дрофа, 2009.
9. История Древнего Востока / Под ред. В.И.Кузицина. – М.: Высшая школа, 2003.
10. История древнего Востока От ранних государственных образований до древних империй. М.: Восточная литература, 2004.
11. История Древнего Востока. Зарождение древнейших классовых обществ и первые очаги рабовладельческой цивилизации. Часть 2. Передняя Азия, Египет. Под ред. Г.М. Бонгард-Левина. — М.: Наука. Главная редакция восточной литературы, 1988.
12. История древнего Востока. Зарождение древнейших классовых обществ и первые очаги рабовладельческой цивилизации. Часть 1. Месопотамия / Бонгард-Левин Г.М., Ильин Г.Ф., Грантовский Э.Ф., Степугина Т.В. Под ред. И.М. Дьяконова. - М.: Наука, 1983.
13. История Древнего Востока. Тексты и документы / Под ред. В.И.Кузицина. - М.: Высшая школа, 2002.
14. История древнего мира. / Под ред. И. М. Дьяконова, В. Д. Нероновой, И. С. Свенцицкой. Изд. 3-е, исправленное и дополненное. М.: Наука: Главная редакция восточной литературы издательства, 1989. Кн. 1-3.

15. История Китая с древнейших времен до начала XXI века в 10 т. Том 3. Троецарствие, Цзинь, Южные и Северные династии, Суй, Тан (220-907). - М.: Наука, 2014.
16. История Китая с древнейших времен до начала XXI века. Т. 2. Эпоха Чжаньго, Цинь и Хань (V в. до н.э. III в. н.э.). - М.: Наука, Восточная литература, 2016.
17. История Китая с древнейших времен до начала XXI века: в 10 т. Т. 1. Древнейшая и древняя история (по археологическим данным): От палеолита до V в. до н.э. - Отв. ред. А.П. Деревянко. — М.: Наука — Восточная литература, 2016.
18. Источниковедение истории Древнего Востока / Ред. В.И. Кузищин. – М.: Высшая школа, 1984.
19. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. – К.: Либідь, 2000.
20. Массон В.М. Первые цивилизации. М.: Наука, 1989.
21. Массон В.М. Экономика и социальный строй древних обществ. Л.: Издательство "Наука", 1976.
22. Сравнительное изучение цивилизаций. Хрестоматия. / Ерасов Б.С. (сост.). - М., 1998.
23. Тураев Б.А. История Древнего Востока. Том 1-2. Л.: Социально-экономическое издательство, 1936.
24. Хрестоматия по истории Древнего Востока / Вигасин А.А. (сост.). - М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1997.
25. Хрестоматия по истории Древнего Востока: в 2-х частях / Ред. М. А. Коростовцев, И. С. Кацнельсон, В. И. Кузищин. – М.: Высшая школа, 1980.
26. Хрестоматия по истории древнего мира / Крушкол Ю.С. и др. - М.: Просвещение, 1975.
27. Хрестоматия по истории древнего мира. Том 1. Древний Восток / Струве В.В. (ред.), Кацнельсон И.С., Редер Д.Г. - М.: Государственное учебно-педагогическое издательство министерства просвещения РСФСР, 1950.
28. A Companion to Ancient Egypt / Ed. Lloyd A.B. Vol. 1-2. Wiley - Blackwell, 2010.
29. A Companion to Assyria / Ed. Frahm Eckart. - Wiley-Blackwell, 2017.
30. A Companion to Ethnicity in the Ancient Mediterranean / Ed. McInerney J. - Wiley-Blackwell, 2014.
31. A Companion to the Ancient Near East / Ed. Snell D. - Wiley-Blackwell, 2005.
32. A Companion to the Archaeology of the Ancient Near East / Potts D.T. (ed.). - Wiley-Blackwell, 2012.
33. A Companion to Women in the Ancient World / Ed. James S.L., Dillon S. (eds.). - Wiley-Blackwell, 2012.
34. Lloyd S. The Archaeology of Mesopotamia: From the Old Stone Age to the Persian Conquest. Thames and Hudson, 1984.
35. Radner K. Ancient Assyria: A Very Short Introduction. - Oxford University Press, 2015.
36. Shaw I. Ancient Egypt. A Very Short Introduction. - Oxford University Press, 2004.

37. The Archaeology of Ancient Israel. / Ed. Ben-Tor Amnon. - New Heaven & London: Yale University Press & Open University of Israel, 1992.
38. The Oxford Handbook of Ancient Anatolia (10,000-323 BCE) / Steadman S.R., McMahon G. (eds.). - New York: Oxford University Press, 2011.
39. The Wiley Blackwell Companion to Ancient Israel / Ed. Niditch Susan. Wiley-Blackwell, 2016.
40. Van De Mieroop M. A History of the Ancient Near East ca. 3000 - 323 BC. / 3rd Ed. – Wiley-Blackwell Publishing, 2015.

Додаткова:

1. Аветисян Г.М. Государство Митанни. – Ереван, 1984.
2. Антонова Е.В. Месопотамия на пути к первым государствам. – М.: Наука, 1998. – 245 с.
3. Ассман Ян. Египет: теология и благочестие ранней цивилизации. — М.: Присцельс, 1999. — 368 с.
4. Бадер Н.О. Древнейшие земледельцы Северной Месопотамии. – М., 1989.
5. Балахванцев А. С. Политическая история ранней Парфии. М.: Институт востоковедения РАН, 2017. 192 с.
6. Берлев О. Д. Общественные отношения в Египте эпохи Среднего царства. Социальный слой «царских *ḥmww*». — М.: Наука, 1978. — 367 с.
7. Берлев О. Трудовое население Египта в эпоху Среднего царства. — М.: Наука, 1972. — 364 с.
8. Бикерман Э. Хронология Древнего мира. – М., 1975.
9. Богословский Е.С. «Слуги» фараонов, богов и частных лиц (к социальной истории Египта XVI – XVI вв. до н. э.). – М., 1979.
10. Бойс М. Зороастрийцы. Вера и обычаи. - М.: Главная редакция восточной литературы издательства "Наука", 1987. — 316 с.
11. Большаков А. О. Человек и его двойник. Изобразительность и мировоззрение в Египте Старого царства. - СПб.: Алетейя, 2001. — 288 с.
12. Бонгард-Левин Г.М. Древнеиндийская цивилизация. Философия, наука, религия. - М.: Главная редакция восточной литературы издательства "Наука", 1980. — 338 с.
13. Бонгард-Левин Г.М. Древняя Индия. История и культура. – СПб, 2003.
14. Бонгард-Левин Г.М. Древняя Индия. История и культура. - СПб.: Алетейя, 2001. — 292 с.
15. Бонгард-Левин Г.М. Индия эпохи Маурьев. – М., 1973.
16. Вайман А.А., Струве В.В. (ред.) Шумеро-вавилонская математика III-I тысячелетия до нашей эры. - М.: Изд-во вост. лит.-ры. 1961. – 278с.
17. Васильев Л.С. Проблемы генезиса китайского государства. -М.: Наука, 1983. -327 с.
18. Вулли Л. Ур халдеев. - М.: Издательство восточной литературы, 1961.
19. Генри О. Р.Хетты /Пер. с англ. – М., 1987.
20. Грантовский Э.А. Иран и иранцы до Ахеменидов. – М., 1998.

21. Дандамаев М.А. Политическая история Ахеменидской державы. – М.: Издательство «Наука», Главная редакция восточной литературы, 1985.
22. Дандамаев М.А. Рабство в Вавилонии VII-IV вв. до н.э. (626-331 гг.). - М.: Наука, 1974. — 493 с.
23. Демидчик А. Безымянная пирамида. Государственная доктрина древнеегипетской Гераклеопольской монархии. – СПб.: Алетей, 2005 (Aegyptiaca; I). 272 с.
24. Дибвойз Н.К. Политическая история Парфии. - Пер. с англ., науч. ред. и библиографич. приложение В. П. Никонорова. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2008.
25. Доісламський Близький Схід: історія, релігія, культура / Під ред. М. О. Тарасенка / Упоряд. М. О. Тарасенко, Г. В. Вертієнко. – К.: Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАНУ, 2014. – 288 с.
26. Дьяконов И. М. Предыстория армянского народа (история Армянского нагорья с 1500 по 500 г. до н.э.: хурриты, лувийцы, протоармяне). - Издательство Академии наук Армянской ССР. - 1968.
27. Дьяконов И.М. История Мидии от древнейших времён до конца IV века до н. э. - Издательство Академии наук СССР, 1956. — 488 с.
28. Дьяконов И.М. Люди города Ура. - Москва: Издательство «Наука». Главная редакция восточной литературы, 1990.
29. Дьяконов И.М. Общественный и государственный строй древнего Двуречья. Шумер. - М.: Издательство восточной литературы, 1959.
30. Дьяконов И.М. Развитие земельных отношений в Ассирии. – Ленинград: Издательство Ленинградского Государственного университета, 1949. — 152 с.
31. Еланская А. И. Коптский язык // Языки Азии и Африки. Т. IV: Афразийские языки. Кн. 2: Кушитские языки. Ливийско-гуанчские языки. Египетский язык. Чадские языки. М. 1991.
32. Емельянов В.В. Нипшурский календарь и ранняя история Зодиака. — СПб.: Петербургское востоковедение, 1999. — (Серия «Orientalia»). — 272 с.
33. Емельянов В.В. Ритуал в древней Месопотамии. — СПб., 2003.
34. Емельянов В.В. Шумерский календарный ритуал (категория ME и весенние праздники). — СПб.: Петербургское востоковедение, 2009.
35. Емельянов В.В. Древний Шумер. – СПб, 2001.
36. Иванчик А.И. Киммерийцы. Древневосточные цивилизации и степные кочевники в VIII-VII вв. до н.э. - М.: Институт всеобщей истории, 1996. — 324 с.
37. Иванчик А.И. Накануне колонизации. Северное Причерноморье и степные кочевники 8-7 вв. до н.э. - Москва-Берлин: "Палеограф", 2005.
38. Кацнельсон И. С. Напата и Мероэ — древние царства Судана. — М.: Наука, 1970.
39. Кацнельсон И. С. Некоторые черты государственного строя Нубии в VI—IV вв. до н. э.. — М.: Изд-во вост. лит., 1960.
40. Кинк Х.А. Древнеегипетский храм. Ответственный редактор Ю.Я.Перепелкин. М.: Издательство «Наука». Главная редакция восточной литературы. 1979.

41. Клочков И.С. Духовная культура Вавилонии: человек, судьба, время. - Москва: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1983. – 207 с.
42. Козырева Н. Очерки по истории Южной Месопотамии эпохи ранней древности: VII тыс. до н. э. - середина II тыс. до н. э. - Санкт-Петербург, 2016.
43. Козырева Н.В. Древняя Ларса. Очерки хозяйственной жизни. - М.: Издательство «Наука». Главная редакция восточной литературы, 1988.
44. Корниенко Т. Первые храмы Месопотамии. Формирование традиции культового строительства на территории Месопотамии в дописьменную эпоху. - СПб. - 2006. - 312 с.
45. Коростовцев М. Путешествие Ун-Амуна в Библ. Египетский иератический папирус № 120 ГМИИ им. А. С. Пушкина в Москв / Пер. М. А. Коростовцева. — М.: ИВЛ, 1960.
46. Коростовцев М. Религия древнего Египта. М.: Наука, 1976.
47. Кошеленко Г.А. Культура Парфии. – М., 1966.
48. Кошеленко Г.А. Родина парфян. - М.: Советский художник, 1977.
49. Крамер С.Н. История начинается в Шумере /Пер. с англ. – М., 1991.
50. Лебедев М.А. Слуги фараона вдали от Нила: развитие контактов древнеегипетской цивилизации с окружающими областями в эпоху Древнего и Среднего царств. – СПб., 2015.
51. Ллойд С. Археология Месопотамии. От древнекаменного века до персидского завоевания. - М.: Наука ГРВЛ; 1984. — 282 с.
52. Лукас А. Материалы и ремесленные производства Древнего Египта. - М.: Издательство иностранной литературы, 1958. — 407 с.
53. Луконин В. Г. Древний и раннесредневековый Иран. М.: Наука, 1987.
54. Лурье И. М. Очерки древнеегипетского права XVI - X вв. до н.э. - Л.: Издательство Государственного Эрмитажа, 1960. — 354 с.
55. Массон В.М. Культурогенез Древней Центральной Азии. - СПб.: Филологический факультет СПбГУ; Изд-во Санкт-Петербургского университета, 2006. — 384 с.
56. Менабде Э.А. Хеттское общество: Экономика, собственность, семья и наследование. - Тбилиси, 1965.
57. Монтэ П. Египет Рамсесов. Повседневная жизнь египтян во времена великих фараонов /Пер. с франц. – М., 1989.
58. Немировский А. А. У истоков древнееврейского этногенеза. Ветхозаветное предание о патриархах и этнополитическая история Ближнего Востока. — М., 2001. — 268 с.
59. Орехов Р. Мир строителей пирамид. Эпоха Древнего царства. - Москва, 2014.
60. Павлова О. Амон Фиванский: ранняя история культа, V-XVII династии. – Москва: "Наука," Глав. ред. восточной лит-ры, 1984 - 175 с.
61. Перепелкин Ю.Я. Хозяйство староегипетских вельмож. – М., 1988.
62. Пиотровский Б. Б. Ванское царство (Урарту) / ред. Орбели И. А. — Москва: Издательство Восточной литературы, 1959. — 286 с.
63. Повесть Петеисе III. Древнеегипетская проза / Пер. М. А. Коростовцева. М.: Художественная литература, 1978.

64. Прусаков Д. Раннее государство в древнем Египте. (Серия «Социоестественная история». Вып.19). М., Ин-т востоковедения. 2001
65. Ривз Н. Эхнатон. Лжепророк Египта. - Москва, 2014.
66. Романова О. О. Доброчесна людина в Стародавньому Єгипті за автобіографічними текстами від Давнього до Середнього Царства. Київ, Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАНУ, 2011.
67. Савельева Т. Аграрный строй Египта в период Древнего царства. М., 1962.
68. Савельева Т. Как жили египтяне во времена строительства пирамид. М., 1971.
69. Ставиский Б.Я. Кушанская Бактрия: проблемы истории и культуры. - М.: Наука, ГРВЛ, 1977. - 287 с.
70. Стучевский И.А. Храмовая форма царского хозяйства Древнего Египта. - М.: Издательство восточной литературы, 1962. - 128 с.
71. Тарасенко Н. А. Древнеегипетская мифология в изобразительной традиции Книги Мертвых (виньетки глав 16, 17 и 42 в Новом царстве – Третьем переходном периоде). – К.: «Интерпресс ЛТД», Киев. славист. ун-т, 2009.
72. Тарасенко Н. А. Папирусный свиток на виньетках древнеегипетской Книги мёртвых. – Киев: Институт востоковедения им. А.Е. Крымского НАН Украины, 2018.
73. Тюменев А. Государственное Хозяйство Древнего Шумера. Москва, 1956.
74. Хинц В. Государство Элам. - Пер. с нем. Л. Л. Шохиной. – М.: Главная редакция восточной литературы издательства «Наука», 1977. — 208 с.
75. Циркин Ю.Б. Карфаген и его культура. – М., 1986.
76. Циркин Ю.Б. От Ханаана до Карфагена. - М.: АСТ, Астрель, 2001. 530 с.
77. Циркин Ю.Б. Финикийская культура в Испании. М.: Главная редакция восточной литературы, 1976. — 271 с.
78. Шеркова Т. А. Египет и Кушанское царство (торговые и культурные контакты). - М.: Наука, 1991. — 192 с.
79. Шеркова Т. А. Рождение Ока Хора: Египет на пути к раннему государству. — М.: Праксис, 2004. — 376 с.
80. Шифман И.Ш. Ветхий завет и его мир: Ветхий завет как памятник литературы и общественной мысли древней Передней Азии. - М.: Политиздат, 1987. — 239 с.
81. Шифман И.Ш. Культура древнего Угарита (XIV - XIII вв. до н.э.). - М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1987. — 247 с.
82. Языки мира: Семитские языки. Аккадский язык. Северозападносемитские языки / Ред. колл.: Белова А.Г., Коган Л.А., Лезов С.В., Романова О.И. — М.: Academia, 2009.
83. Якобсен Т. Сокровища тьмы: история месопотамской религии. - М.: Восточная литература РАН, 1995. — 293 с.
84. A Companion to Ancient Near Eastern Art / Ed. Ann Clyburn Gunter. - Wiley Blackwell, 2019.
85. A History of the Animal World in the Ancient Near East / Ed. Billie Jean Collins. - Brill, 2002.

86. A Journey to Palmyra: Collected Essays to Remember Delbert R. Hillers / Ed. Eleonora Cussini. - Brill, 2005.
87. Allen J. P. The Debate Between a Man and His Soul: A Masterpiece of Ancient Egyptian Literature. - Brill, 2010.
88. An Historical Atlas of Central Asia / Yuri Bregel. - Brill, 2003.
89. Ancestor of the West : Writing, Reasoning, and Religion in Mesopotamia, Elam, and Greece / Ed. Jean Bottero, Clarisse Herrenschildt, Jean Pierre Vernant, Francois Zabbal, Teresa Lavender Fagan (trans.). - University Of Chicago Press, 2000.
90. Ancient Ammon / Ed. Burton MacDonald, Randall W. Younker. - Brill, 1999.
91. Ancient China: From the Neolithic Period to the Han Dynasty. - San Francisco: Asian Art Museum, 1999.
92. Ancient Egypt: From Prehistory to the Islamic Conquest (The Britannica Guide to Ancient Civilizations) / Ed. Kathleen Kuiper. - Rosen Educational Publishing, 2010.
93. Ancient India and Indian civilization / Masson-Oursel, Paul, Stern, Philippe, Willman-Grabowska, Helena de. - Routledge, 2013.
94. Archaeology and History of Eighth-Century Judah / Ed. Z. I. Farber; J. L. Wright. - SBL Press, 2018.
95. Assmann J. Death and Salvation in Ancient Egypt. - Cornell University Press, 2005.
96. Atlas of the Ancient Near East: From Prehistoric Times to the Roman Imperial Period / Trevor Bryce, Jessie Birkett-Rees. - Routledge, 2016.
97. Bachvarova M. R. From Hittite to Homer: The Anatolian Background of Ancient Greek Epic. - Cambridge University Press, 2016.
98. Beckerleg C. L. The image of God in Eden: The creation of mankind in Genesis 2:5--3:24 in light of the *mis pi pit pi* and *wpt-r* rituals of Mesopotamia and Ancient Egypt. A Ph.D. thesis, Harvard University, 2009.
99. Beckman G. M. Hittite Diplomatic Texts. - Atlanta, 1996.
100. Bene Israel: Studies in the Archaeology of Israel and the Levant During the Bronze and Iron Ages in Honour of Israel Finkelstein / Ed. Alexander Fantalkin, Assaf Yasur-landau. - Brill, 2008.
101. Binger T. Asherah: Goddesses in Ugarit, Israel & the Old Testament. - Sheffield Academic Press, 1997.
102. Book of the Dead: Becoming God in Ancient Egypt. - Oriental Institute Museum Publications, 2017.
103. Bottero J. Mesopotamia: Writing, Reasoning, and the Gods. - University Of Chicago Press, 1995.
104. Bowles A. Dharma, Disorder and the Political in Ancient India: The *Āpaddharmaparvan* of the *Mahābhārata*. - Brill, 2007.
105. Briant P. Darius in the Shadow of Alexander. - Harvard University Press, 2015.
106. Briant P. From Cyrus to Alexander: A History of the Persian Empire. - Eisenbrauns, 2002.
107. Broekema H. Inanna, Lady of Heaven and Earth: History of a Sumerian Goddess. 2004.
108. Bryce T. Life and Society in the Hittite World. - Oxford University Press, 2004.
109. Bryce T. The Kingdom of the Hittites. - Oxford University Press, 2005.

110. Bryce T. *The Routledge Handbook of The Peoples and Places of Ancient Western Asia*. - Routledge, 2009.
111. Bryce T. *The World of Neo-Hittite Kingdoms: A Political and Military History*. - Oxford University Press, USA, 2012.
112. Chang K. C. *Art, Myth and Ritual: The Path to Political Authority in Ancient China*. - Harvard University Press, 1988.
113. Chavalas M. W. *Mesopotamia and the Bible*. *Journal for the Study of the Old Testament Supplement*. 2004.
114. Cline E. *Biblical Archaeology: A Very Short Introduction*. - Oxford, 2009.
115. Collins B. J. *The Hittites and Their World*. - Atlanta, 2007.
116. Ctesias' 'History of Persia': *Tales of the Orient* / LLOYD Llewellyn-Jones, James Robson. - 2010.
117. *Cult Image and Divine Representation in the Ancient Near East* / Ed. Neal H. Walls. - American Schools of Oriental Research, 2005.
118. Curtis J., Simpson St. J. *The World of Achaemenid Persia: The Diversity of Ancient Iran*. - I. B. Tauris, 2010.
119. Di Cosmo N. *Ancient China and its enemies: the rise of nomadic power in East Asian history*. - Cambridge University Press, 2002.
120. *Dictionary of Biblical Criticism and Interpretation* / Ed. Stanley E. Porter. - Routledge, 2007.
121. Dusek J. *Les manuscrits arameens du Wadi Daliyeh et la Samarie vers 450-332 av. J.-C.* - Brill, 2007.
122. *Egypt, Canaan and Israel: History, Imperialism, Ideology and Literature* / Ed. S. Bar, D. Kahn, J.J. Shirley. - Brill, 2011.
123. *Egypt, Canaan and Israel: History, Imperialism, Ideology and Literature* / Ed. S. Bar, D. Kahn, J.J. Shirley. - Brill, 2011.
124. *Encyclopedia of the Archaeology of Ancient Egypt* / Ed. Kathryn A. Bard. - Routledge, 1999.
125. Feliu L. *The God Dagan in Bronze Age Syria*. - Brill, 2003.
126. Finkelstein I. *The Archaeology of the Israelite Settlement*. - Israel Exploration Society, 1988.
127. Finkelstein I. *The Forgotten Kingdom : The Archaeology and History of Northern Israel*. - Society of Biblical Literature, 2013.
128. Finkelstein I., Mazar A. *The Quest for the Historical Israel: Debating Archaeology and the History of Early Israel*. - Brill, 2007.
129. Finkelstein I., Silberman N. A. *The Bible Unearthed: Archaeology's New Vision of Ancient Israel and the Origin of Its Sacred Texts*. - 2002.
130. *Forgotten Empire: The World of Ancient Persia* / Ed. J.E. Curtis, Nigel Tallis. - British Museum Press, 2005.
131. *Forms of Control and Subordination in Antiquity* / Ed. Tōru Yuge, Masaoki Doi. - Brill, 1988.
132. Foster J. *Ancient Egyptian Literature: An Anthology*. - Lst Ed. 2001.
133. Freeman C. *Egypt, Greece, and Rome: Civilizations of the Ancient Mediterranean*. - Oxford, 1996.
134. Galil G. *The Lower Stratum Families in the Neo-Assyrian Period*. - Brill, 2007.

135. Gawlikowski M. Palmyra. - Warszawa, 2010.
136. Gods, demons, and symbols of ancient Mesopotamia : an illustrated dictionary / Rickards, Tessa, Black, Jeremy A., Green, Anthony. - British Museum Press, 1992.
137. Gowan D. E. Eschatology in the Old Testament. - Continuum International Publishing, 1998.
138. Higginbotham C. R. Egyptianization and Elite Emulation in Ramesside Palestine: Governance and Accommodation on the Imperial Periphery. - Brill, 2000.
139. History of Civilizations of Central Asia - Vol. 1: The Dawn of Civilization : Earliest Times to 700 B.C. / Ed. A. H. Dani. - 1993.
140. History of Civilizations of Central Asia - Vol. 2: The Development of Sedentary and Nomadic Civilizations : 700 B.C. to A.D. 250. / Ed. Janos Harmatta. - 1994.
141. Hoffmeier J. K. Akhenaten and the Origins of Monotheism. - Oxford University Press, 2015.
142. Hoffner Jr. A. H. Letters from the Hittite Kingdom. - Society of Biblical Literature, 2009.
143. Holloway S. Aššur is King! Aššur is King! : Religion in the Exercise of Power in the Neo-Assyrian Empire. - Brill, 2001.
144. Homan M. M. To Your Tents, O Israel!: The Terminology, Function, Form, and Symbolism of Tents in the Hebrew Bible and the Ancient Near East. - Brill, 2002.
145. Hoyland R. G. Arabia and the Arabs: From the Bronze Age to the coming of Islam. - Routledge, 2001.
146. Inanna, Queen of Heaven and Earth: Her Stories and Hymns from Sumer / Diane Wolkstein, Samuel Noah Kramer. - 1983.
147. Insights Into Hittite History and Archaeology / Ed. H. Genz, D. P. Mielke. - Peeters Publishers & Booksellers, 2011.
148. Intagliata E. E. Palmyra after Zenobia AD 273-750: An Archaeological and Historical Reappraisal. - Oxbow Books, 2018.
149. Judah and the Judeans in the Neo-Babylonian Period / Ed. Oded Lipschitz, Joseph Blenkinsopp. - Eisenbrauns, 2003.
150. King, Governance and Law in Ancient India: Kauṭilya's Arthaśāstra. - Oxford University Press, USA, 2013.
151. Kuhrt A. The Persian Empire: A Corpus of Sources from the Achaemenid Period. - Routledge, 2010.
152. Liverani M. The Ancient Near East: History, Society and Economy. - Routledge, 2013.
153. Liverani M. Uruk: The First City. - Equinox Publishing, 2006.
154. Malamat A. History of Biblical Israel: Major Problems and Minor Issues. - Brill, 2001.
155. Marsili F. Heaven Is Empty: A Cross-Cultural Approach to "Religion" and Empire in Ancient China. - State University of New York Press, 2019.
156. Memory and Agency in Ancient China: Shaping the Life History of Objects / Ed. Francis Allard, Yan Sun, Kathryn M. Linduff. - Cambridge University Press, 2018.
157. Morris I. War! What Is It Good For?: Conflict and the Progress of Civilization from Primates to Robots. - Farrar, Straus and Giroux, 2014.

158. Myths from Mesopotamia: Creation, the Flood, Gilgamesh, and Others / Stephanie Dalley. - Oxford University Press, USA, 2009.
159. Nomads, Tribes, and the State in the Ancient Near East: Cross-disciplinary Perspectives / Ed. Jeffrey Szuchman. - Chicago, 2009.
160. Notarius T. The Verb in Archaic Biblical Poetry: A Discursive, Typological, and Historical Investigation of the Tense System. - Brill, 2013.
161. Orlin L. L. Life and Thought in the Ancient Near East. - 2007.
162. Penglase C. Greek Myths and Mesopotamia: Parallels and Influence in the Homeric Hymns and Hesiod. - Routledge, 1997.
163. Pinch G. Magic in Ancient Egypt. - British Museum Press, 1994.
164. Potts D. T. The Archaeology of Elam: Formation and Transformation of an Ancient Iranian State. - Cambridge University Press, 1999.
165. Redford D. B. Egypt, Canaan, and Israel in Ancient Times. - Princeton University Press, 1993.
166. Redford D. The Wars in Syria and Palestine of Thutmose III. - Brill, 2003.
167. Roy J. The Politics of Trade: Egypt and Lower Nubia in the 4th Millennium BC. - Brill, 2011.
168. Samiei S. Ancient Persia in Western history : Hellenism and the representation of the Achaemenid Empire. - I.B. Tauris & Co Ltd, 2014.
169. Semitic Papyrology in Context: A Climate of Creativity: Papers from a New York University Conference Marking the Retirement of Baruch A. Levine / Ed. Lawrence H. Schiffman. - Brill, 2003.
170. Singer I. Hittite Prayers. - Society of Biblical Literature, 2002.
171. Smith M. S. The Early History of God: Yahweh and the Other Deities in Ancient Israel. - Wm. B. Eerdmans Publishing, 2010.
172. Snape S. The Complete Cities of Ancient Egypt. - Thames & Hudson, 2004.
173. Snell D. C. Flight and Freedom in the Ancient Near East. - Brill, 2001.
174. Snell D. Religions of the Ancient Near East. - Cambridge University Press, 2010.
175. Sommer M. Palmyra: A History. - Routledge, 2017.
176. Stories from Ancient Canaan / Ed. Michael D. Coogan, Mark S. Smith. - Westminster John Knox Press, 2012.
177. Tarasenko M. Studies on the Vignettes from Chapter 17 of the Book of the Dead. I: The Image of *mš.w Bdšt* in Ancient Egyptian Mythology / Archaeopress Egyptology. – 16. – Oxford: Archaeopress, 2016.
178. The British Museum Dictionary of Ancient Egypt / Ian Shaw, Paul T. Nicholson. - The American University in Cairo Press, 2002.
179. The Cambridge History of Ancient China: From the Origins of Civilization to 221 BC / Ed. Michael Loewe, Edward L. Shaughnessy. - Cambridge University Press, 1999.
180. The Cambridge History of Iran, Volume 1: The Land of Iran. - Cambridge University Press, 1968.
181. The Cambridge History of Iran, Volume 3, Part 1-2: The Seleucid, Parthian and Sasanid Periods / Ed. E. Yarshater. - Cambridge University Press, 1983.
182. The Cambridge History of Iran. Vol. 2. The Median and Achaemenid periods. - Cambridge University Press, 1985.

183. The Cambridge history of Japan. Volume 1. Ancient Japan. - Cambridge University Press, 1993.
184. The Fire Signals of Lachish: Studies in the Archaeology and History of Israel in the Late Bronze Age, Iron Age, and Persian Period in Honor of David Ussishkin / Ed. Israel Finkelstein, Nadav Na'aman. - Eisenbrauns, 2011.
185. The Idea of Iran, volume I: Birth of the Persian Empire./ Ed. Vesta Sarkhosh Curtis, Sarah Stewart. - I. B. Tauris, 2005.
186. The Idea of Iran, volume II: The Age of the Parthians / Ed. Vesta Sarkhosh Curtis, Sarah Stewart. - I. B. Tauris, 2007.
187. The Literature of Ancient Egypt: An Anthology of Stories, Instructions, Stelae, Autobiographies, and Poetry / William Kelley Simpson, Robert K. Ritner, Vincent A. Tobin, Edward Wente Jr. - Yale University Press, 2003.
188. The Literature of Ancient Sumer / Jeremy Black, Graham Cunningham, Eleanor Robson, Gabor Zolyomi. - 2005.
189. The Maurya Empire: The History and Legacy of Ancient India's Greatest Empire. - CreateSpace IPP, 2017.
190. The Oxford Encyclopedia of Ancient Egypt. Vol. 1-3. - Oxford University Press, 2001.
191. The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East. Vol. 1-5. - Oxford University Press, 1996.
192. The Oxford Handbook of Biblical Studies / Ed. J. W. Rogerson, Judith M. Lieu. - Oxford University Press, 2006.
193. The Oxford History of Ancient Egypt / Ed. I. Shaw. - Oxford University Press, 2000.
194. The Rise of Ancient Israel / William G. Dever, Adam Zertal, Norman Gottwald, Israel Finkelstein, P. Kyle McCarter Jr, Bruce Halpern, Hershel Shanks. - Biblical Archaeology Society, 2013.
195. The Royal Inscriptions of Tiglath-pileser III, King of Assyria (744-727 BC) and Shalmaneser V (726-722 BC), Kings of Assyria / Haim Tadmor, Shigeo Yamada. - Eisenbrauns, 2011.
196. Török L. Hellenizing Art in Ancient Nubia 300 B.C. - AD 250 and its Egyptian Models. - Brill, 2011.
197. Van Bekkum K. From Conquest to Coexistence: Ideology and Antiquarian Intent in the Historiography of Israel's Settlement in Canaan. - Brill, 2011.
198. Van De Mierop M. A History of Ancient Egypt. - Wiley-Blackwell, 2010.
199. Van De Mierop M. Cuneiform Texts and the Writing of History. - Routledge, 1999.
200. Van De Mierop M. King Hammurabi of Babylon: A Biography. - Wiley-Blackwell, 2004.
201. Van De Mierop M. Philosophy before the Greeks: The Pursuit of Truth in Ancient Babylonia. - Princeton University Press, 2015.
202. Van De Mierop M. The Ancient Mesopotamian City. - Clarendon Press, 1997.
203. Van De Mierop M. The eastern Mediterranean in the age of Ramesses II. - Blackwell, 2007.

204. Vanstiphout H. L. J. *Epics of Sumerian Kings: The Matter of Aratta*. - Society of Biblical Literature, 2003.
205. Veyne P. *Palmyra: An Irreplaceable Treasure*. - University of Chicago Press, 2017.
206. Vigasin A., Samozvantsev A. *Society, State and Law in Ancient India*. - Sterling Publishers, 1985.
207. Wiesehofer J. *Ancient Persia: From 550 BC to 650 AD*. - I. B. Tauris, 2001.
208. Wilkinson R. *The Complete Temples of Ancient Egypt*. - Thames & Hudson, 2000.
209. Winter I. *On Art in the Ancient Near East – Vol. 2: From the Third Millennium BCE*. - Brill, 2009.
210. Yamada S. *The Construction of the Assyrian Empire: A Historical Study of the Inscriptions of Shalmaneser III (859-824 B.C.) Relating to His Campaigns in the West*. - Brill, 2000.

14. Інформаційні ресурси

1. <http://www.iranicaonline.org/> Encyclopedia Iranica
2. <http://www.ancient.eu/> Ancient History Encyclopedia
3. <http://gerginakkum.ru/index.htm> Шумеро-вавилонская библиотека
4. <http://annales.info/> Библиотека annales.info
5. <http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/HPM/index.html> Hethitologie Portal Mainz
6. <http://www.sno.pro1.ru/lib/> Библиотека наукового товариства студентів-античників Санкт-Петербурзького університету
7. <https://www.gutenberg.org/> Project Gutenberg
8. <http://isaw.nyu.edu/> Institute for the Study of the Ancient World, NYU
9. <http://dlib.nyu.edu/ancientworld/> Ancient World Digital Library
10. <http://digital.library.stonybrook.edu/cdm/search/collection/amar> Archive of Mesopotamian Archaeological Reports (AMAR)
11. <https://oi.uchicago.edu/research/catalog-publications> The Oriental Institute of the University of Chicago
12. <https://ancientworldonline.blogspot.com> AWOL -The Ancient World Online
13. <http://ancientworldonline.blogspot.co.uk/2015/12/alphabetical-list-of-open-access.html> - Alphabetical List of Open Access Journals in Ancient Studies
14. <https://www.archaeological.org> Archaeological Institute of America
15. <http://www.asor.org/> The American Schools of Oriental Research
16. <http://www.nino-leiden.nl/publications> Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten
17. <https://www.facebook.com/Altorientalistik> Altorientalisches Institut Leipzig
18. <https://oi.uchicago.edu/research/research-archives-library/dissertations> Dissertations | The Oriental Institute of the University of Chicago
19. <http://www.persee.fr/> Франкомовна наукова періодика
20. <https://openaccess.leidenuniv.nl/browse?type=dateissued> Leiden Repository
21. http://www.amarnaproject.com/downloadable_resources.shtml Amarna Project

22. <http://www.historians.in.ua/images/sampleddata/hist-images/rizne/2015/12/Scientometriks-v-Orientalistic-Addenda.pdf> Список періодичних видань з єгиптології
23. <http://eshkolot.ru/> проект "Ешколот"
24. <https://www.youtube.com/user/TheSefer1994/videos> Центр Юдаїки "Сефер"
25. <http://vdi.igh.ru/> Журнал "Вестник древней истории"
26. <http://www.egyptology.ru/> Египтологический сборник
27. <https://www.youtube.com/channel/UC2BLitly58qe1AHpA7fmH4g> ACOR -The American Center for Oriental Research
28. <http://oriental-studies.org.ua/uk/home/> Інститут сходознавства імені Агатангела Кримського НАН України
29. <http://www.orientalstudies.ru> Інститут восточных рукописей РАН
30. <http://www.cesras.ru/o-centre> Центр египтологических исследований РАН
31. <http://www.pcma.uw.edu.pl/> Polish Centre of Mediterranean Archaeology of the University of Warsaw
32. <http://engur.ru/> Энгура —История и культура
33. <http://www.ifao.egnet.net/> Institut français d'archéologie orientale
34. <http://www.ifao.egnet.net/bifao/> Le Bulletin de l'Institut français d'archéologie orientale
35. <https://www.dainst.org/> Deutsches Archäologisches Institut